

Қазақстандағы экологиялық мәселелер

ЖАРИЯЛАНДЫ
16.10.2023СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/144801/>

Адамдар ерте заманнан қоршаған ортаға кері әсерін тигізген. Өкінішке орай, адам қызметі мен оның дамуы планетаның деградациясына әкеледі, өйткені ол көбірек ресурстарды жұмсауды талап етеді. Бұл қазіргі топырақ жамылғысына, атмосфералық және су ортасына, сондай-ақ флора мен фаунаға әсер етеді. Қазақстандағы экологиялық мәселелер шешуді қажет ететін күрделі мәселелер болып табылады, өйткені олар су тапшылығы мәселелерінен бастап, жердің жалпы ұлттық деградациясына дейінгі проблемаларды қамтиды. Қалпына келмейтін табиғи ресурстардың сарқылуы жаңартылуы мүмкін элементтердің өндірісіне қауіп төндіреді. Алыс болашақта бұл планетаның жойылуына және адамзаттың жойылуына әкелуі мүмкін. Қоршаған ортаның ластануы күннен-күнге үрейлендіре түсуде.

Экологтар мен қоршаған ортаны қорғау белсенділері көптен бері дабыл қағып келеді, бірақ, өкінішке орай, олардың аргументтері әрқашан құлаққағыс бола бермейді. Қазақстандағы экологиялық проблемалар әртүрлі себептермен туындайды: халық санының өсуі, өнеркәсіптің, ауыл шаруашылығы құрылымдарының дамуы, басқа мемлекеттердің трансшекаралық өзендерді пайдалануы және т.б. Осының барлығы қоршаған ортаға айтарлықтай қауіп төндіреді.

Кейбір мәселелер Кеңес Одағы болған кезде туындаса, басқалары біздің заманымызда дами бастады.

Қазақстандағы экологиялық проблемалар «төбеде» асып түседі. Бірінші мәселе – аумақтың радиоактивті ластануы. Кеңес Одағы болған кезде Қазақстанда 40 жыл жұмыс істеген ядролық сынақ полигоны күні бүгінге дейін өзінің өрескел ізін қалдырды. Сынақтар кезінде пайда болған радиоактивті элементтер аймақтағы қоршаған ортаға әлі де әсер етуде. Ядролық сынақтар адам денсаулығына орны толмас зиян келтіріп, халықтың жалпы сырқаттануы мен өлім-жітімінің өсуіне әкелді. Сонымен қатар, осы аумаққа жақын жерде тұрған немесе тұрып жатқан адамдарда қатерлі ісік, қан айналымы аурулары, жаңа туған нәрестелерде туа біткен ақаулар және ерте қартаюдың әсер ету қаупі жоғары. Семей полигонының бүкіл аумағы және оған жақын орналасқан Павлодар, Абай, Шығыс Қазақстан, Ұлытау және Қарағанды облыстарының аумақтары экологиялық апат аймағы деп танылды. Бұрынғы Семей полигонына іргелес аймақтарда 72 мыңға жуық тұрғыны бар 85 елді мекен бар.

Екінші күрделі мәселе – Арал теңізінің тайыздануы, өкінішке орай, көлемі жағынан бірнеше шағын көлдерге айналған. Бұл экологиялық апаттың бірнеше себептері бар: суды жер астына сүзу; суару үшін Сырдария мен Әмудария өзендерінің суын көп тұтыну; климаттық факторлар. Бұл проблема экологиялық апат деп бекер айтылмаған, өйткені ол басқа мәселелердің тұтас тізбегін туғызды. Арал теңізі Кеңес өкіметі орнаған 1960 жылдардың басынан бері бұрынғы көлемінің жартысына дейін қысқарды. Арал өңірінің климаты құрғақ болып, шаңды дауыл кезінде теңіз тұзы мен шаң араласқан улы химикаттар мен пестицидтер ауаға тарады.

Мұның бәрі бірқатар проблемаларды тудырды:

- топырақтың батпақтануы;
- көшкіндерді дамыту;
- табиғи өсімдіктер мен ауылшаруашылық дақылдарының дамуын жою және баяулату;
- балықтардың көбеюіне қолайсыз жағдайлар жасау;
- жасыл оазистердің өлімі;
- құстар мен жануарлардың кейбір түрлерінің жойылуы.

Арал дағдарысы сонымен қатар бірқатар денсаулық проблемаларымен, соның ішінде респираторлық инфекциялар мен паразиттік аурулармен байланысты. Арал теңізінің құрғауы дамып келе жатқан балық аулау мен балық өңдеу өнеркәсібін жойды.

Үшінші мәселе - Каспий теңізінің мұнай мен газ өндіруге байланысты ластануы. Каспий теңізінің негізгі экологиялық проблемалары оның биологиялық ресурстарының сарқылуымен және көмірсутектерді өндіру және тасымалдау жобаларының нәтижесінде мұнайдың елеулі ластану қаупімен байланысты. Каспий теңізінің экологиялық проблемаларын шешудің бірден-бір тиімді стратегиясы Каспий маңы мемлекеттерінің экологиялық күш-жігерін күшейту және оларды аймақтық деңгейде шоғырландыру болып табылады. Бұл проблема, сайып келгенде, келешекте тағы бір экологиялық апатқа айналып, басқа да экологиялық проблемалардың бірнеше тізбегін тудыруы мүмкін. Каспий теңізінің ластануы, браконьерлік және шамадан тыс балық аулау салдарынан бекіре және басқа да балық қоры айтарлықтай азайып кетті. Каспий теңізі жыл сайын өзін-өзі тазарту қабілетін жоғалтады. Мұнай ресурстарын өндіру экологиялық

жағдайдың нашарлауына әкеледі. Каспий теңізі – табиғаттың інжу-маржаны, оны келешек ұрпақ үшін сақтау – адамзаттың міндеті.

Жексенбай Дильназ Жанатқызы

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.